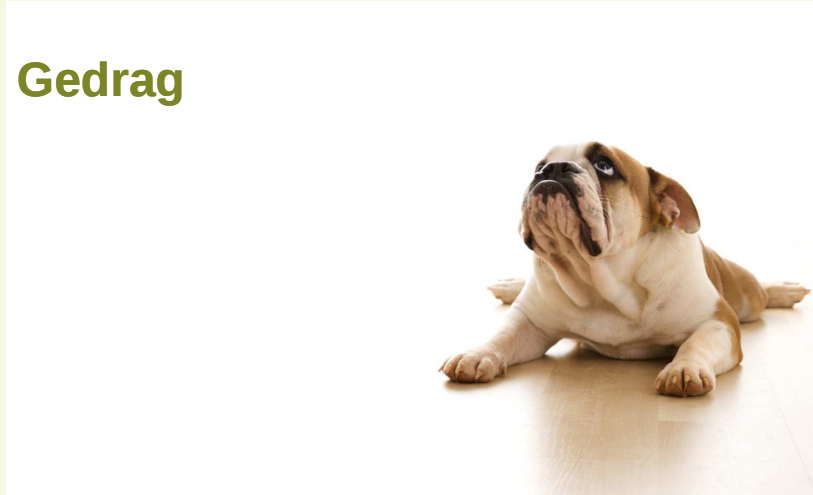

Gedrag

Gedrag

Alle bewegingen, geluiden en lichaamshoudingen van het dier, alsmede de uiterlijke veranderingen (kleur, geur, vorm) die dienen om de soort in stand te houden en voor de onderlinge communicatie.

KK1 Gedrag

- Gedrag is doelmatig
  - Overleven (van de soort), communicatie
- Twee soorten gedrag:
  - Instinctief gedrag
    - Is bij de geboorte al aanwezig (erfelijk bepaald)
    - Volgens vast patroon (dier kan niet anders handelen)
    - Zinvol voor overleving
  - Aangeleerd gedrag
    - Ouders, soortgenoten, omgeving, ervaringen
    - Kopieer gedrag
    - Weten tot welke soort je behoort en hoe je je gedraagt

KK1 Gedrag

- Hoe hoger op de evolutie-ladder, hoe minder instinctief gedrag
  - Gedrag bepaalt door interactie met soortgenoten en omgeving
- Ethologie - biologie van het gedrag

Geschiedenis

- **Wolven zijn roedeldieren**
  - Vormen een sociale groep
  - Duidelijke hiërarchie (structuur)
    - Alfa reu, alfa teef, bèta reu, bèta teef ...
    - Geeft rust en duidelijkheid
- **Honden zijn gedomesticeerd**
  - Aantal “natuurlijke” eigenschappen veranderd
  - Roedel ⇨ gezin
  - Hiërarchie is wel gebleven
    - Hond wil positie binnen roedel verkrijgen

Communicatie

- **Hond verstaat alleen “honden” taal**
- **Mens moet deze taal leren**
  - Hond kunnen lezen
  - Gewenst gedrag op “hondse” manier verkrijgen
  - Duidelijk leiderschap, steeds bevestigen
- **Probleem indien geen duidelijk leiderschap**
  - Hond moet deze rol vervullen, ook als niet geschikt
  - Langzaam proces (grommen indicatie)
- **Underdog is “gelukkig”**
  - Alles geregeld
  - Geen zorgen

KK1 Lichaamstaal

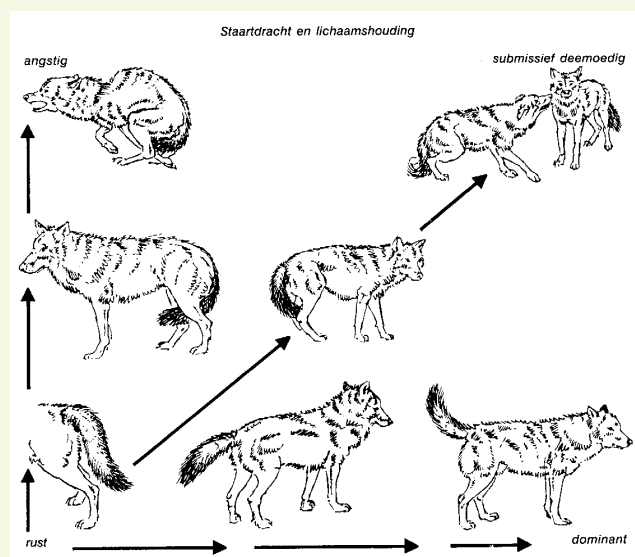
■ Staartdracht

- Hoog $\Rightarrow$ dominant
- Tussen benen $\Rightarrow$ angst
- Hangend $\Rightarrow$ neutraal. afwachtend
- Passief laag $\Rightarrow$ onderworpen

■ Lichaamshouding

- Groot, stram, kop omhoog $\Rightarrow$ dominant
- Klein, ineen gedoken $\Rightarrow$ angstig

KK1 Lichaamstaal

Lichaamstaal - mimiek

- **Mimiek (uitdrukkingen van het gelaat)**
  - **Stand oren**
    - Gespitst ⇒ waakzaam, dominant agressief
    - Plat tegen hoofd ⇒ deemoedig, angstig agressief
    - Neutraal ⇒ afwachtend
  - **Mimische spieren (wenkbrauwen, voorhoofd, neusbrug)**
    - Gefronst ⇒ dominant agressief
    - Weggetrokken ⇒ angstig agressief

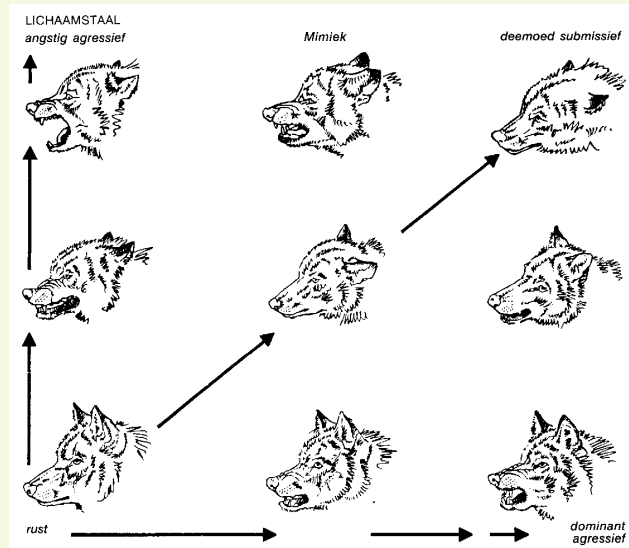

Lichaamstaal - mimiek

- **Ogen en pupillen**
  - Recht aankijken (fixeren) ⇒ dominant
  - Veel oogwit ⇒ deemoedig of angstig
  - Wijde pupillen ⇒ opwinding tot agressie, pijn
- **Lippen**
  - Verticaal opgetrokken, hoektanden zichtbaar
⇒ dominant agressief
  - Horizontaal opgetrokken, kiezen zichtbaar
⇒ angstig agressief
  - Ontspannen naar achteren, geen gebit
⇒ deemoedig

Lichaamstaal mimiek

Communicatie - Geluid

- Grommen
  - Spelen of boos
- Blaffen
  - Opwinding, stress, woede of angst
- Huilen
  - Saamhorigheid of irritatie/frustratie
- Janken
  - Paniek, pijn of eenzaam
- Piepen
  - Onrust, aandacht of welbehagen

Communicatie – Geur

- Markeren
  - Voornamelijk territorium gedrag
  - Urineren, ontlasten, krabben (voeten vegen)
- Anaalklieren
- Rollen in viezigheid ?

Dominantie

- Domineren = overheersen
- Binnen zelfde soort (roedel)
- Aanleg genetisch, uitgebouwd in socialisatie
- Soorten dominantie
  - Territoriale dominantie
    - Overheersing in vast gebied, niet daarbuiten (erf, huis, mand, etensbak, bek)
  - Sociale hiërarchiedominantie (rangorde dominantie)
    - In roedel alfa-hond
    - Tegen iedere hond binnen bepaalde afstand

Dominantiesignalen

- Zich groot maken
- Staart hoog dragen
- Oren rechtop naar voren
- Dreigend opspringen
- Grommen bij voer of bot
- Met stijve poten lopen
- Stokstijf stil blijven staan bij benadering
- Aandacht vragen
- Verstarren
- Overstaan
- Borstelen
- Tanden laten zien
- “Rijden”
- Te hard bijten tijdens spel
- Aan anus of geslachtsdelen snuffelen
- Uitdagen tot spelen
- Met 1 of 2 poten op rug andere hond staan
- Initiatief nemen
- Tegen ander aanlopen

Onderwerpingsgedrag (Deemoed)

- Uiting:
  - Laag lichaam
  - Laten zien van kwetsbare delen
  - Op rug gaan liggen
  - Urineren (deemoedplasjes)
- Roept remming op bij dominante hond
  - grommen, snuitbijten kan nog wel
- Herkennen als baas, niet doorgaan met straffen!

Onderdanigheids signalen

- Zich klein maken
- De keel aanbieden
- Oren plat in de nek leggen
- Staart laag of tussen de achterpoten door
- Laten lopen van urine bij benadering of begroeten
- Op de rug liggen en buik aanbieden
- Mondhoeken andere hond likken
- Terugdeinzen
- Wegdraaien hoofd (verbreken oogcontact)
- Met neus omhoog duwen (neusduwen)

Agressie

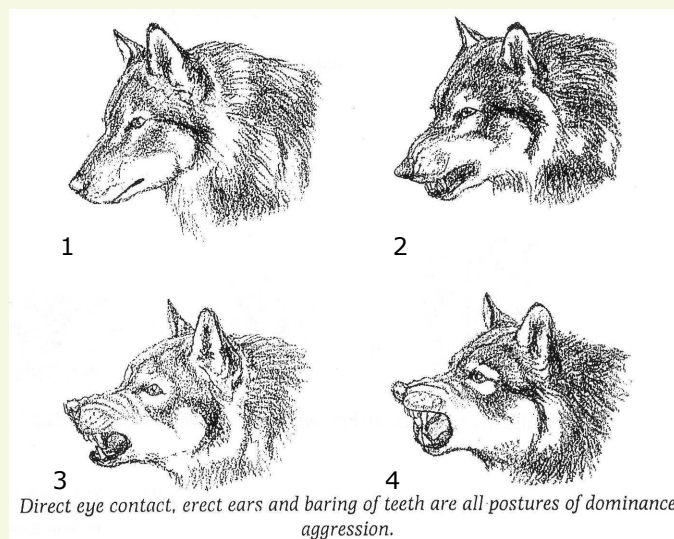

KK1 Agressie

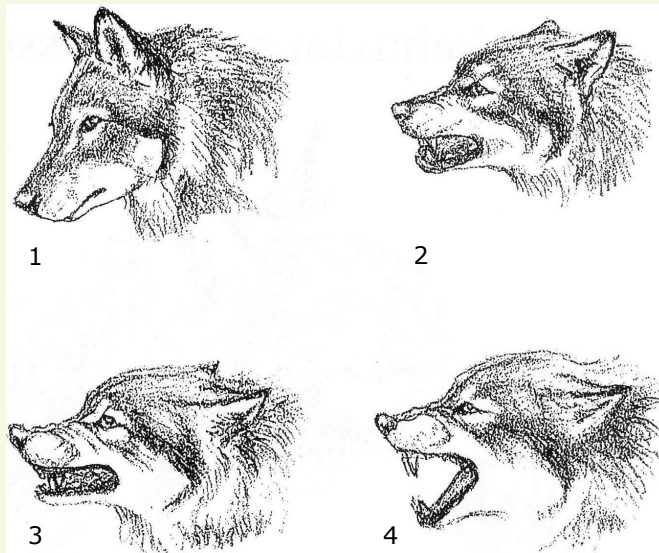
■ Agressie

- Aanvallen, geen schuwheid t.o.v. aangevallene
- Tussen soortgenoten, anders prooivangst
- Normaal vermeden, wel dreigen, grommen, etc. om indruk op tegenstander te maken
- Dominante en superieure positie, doel - verdedigen territorium, voorwerp of (hoge) positie, imponeergedrag, bijten hoog in de nek
- Angst, geen vluchtweg, doel - lijfsbehoud, gedrukte houding, aanval van laag en/of van achteren
- Per hond en ras verschillend (genetisch, milieu)
- Afleren moeilijker dan aanleren

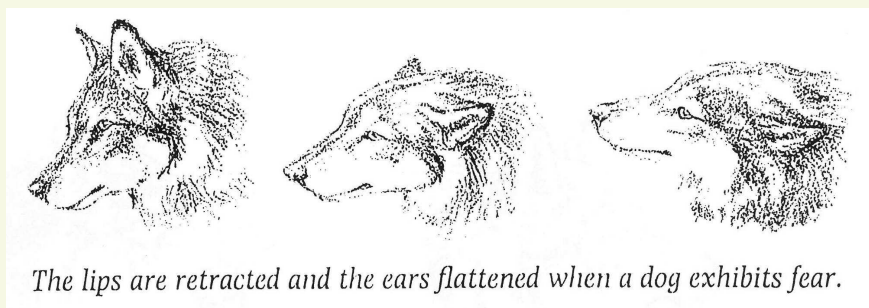
KK1 Dominantie agressie

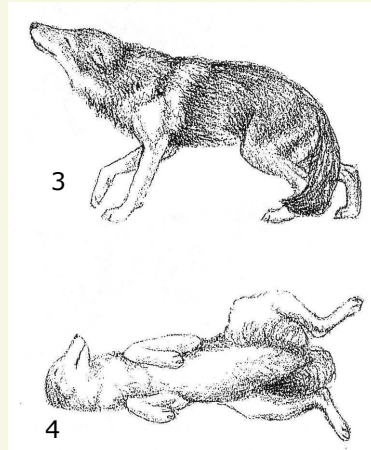
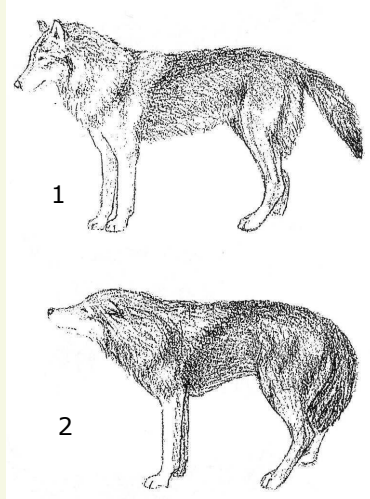
KK1 Angst aggressive

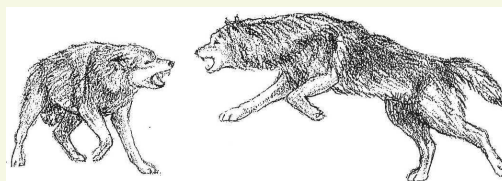
KK1 Angst

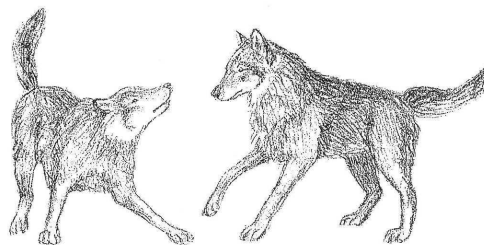
KK1 Demoed

KK1 Vechten - Spel

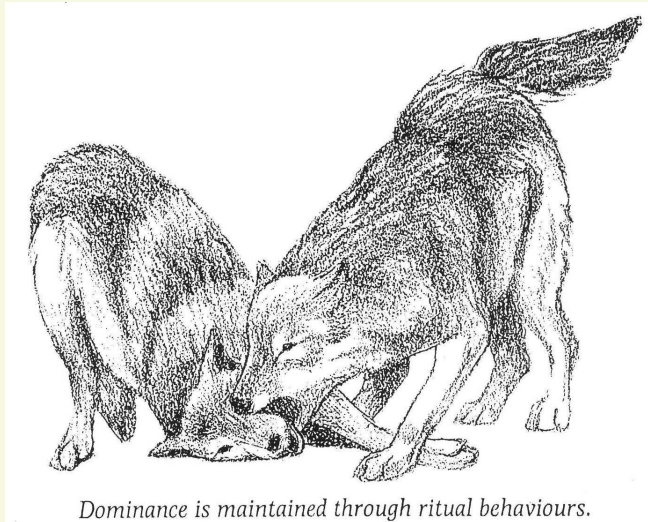
Males of most mammalian species have a propensity to fight with each other.

Play stimulates communal behaviour while it moulds physical and mental dexterity.

Snuit bijten

Dominance is maintained through ritual behaviours.

Agressie

- Dominant agressieve hond vliegt naar keel en blijft hangen
- Angstig agressieve hond bijt naar benen/armen, houdt niet vast, zoekt uitweg
- Ga nooit een fysiek gevecht aan met een hond
  - Hond sneller en sterker
- Hond niet recht aankijken
- Langzaam achteruit weglopen, armen langs lichaam

KK1 Gedragssystemen

- In gedrag patronen gebundeld tot gedragssysteem met eigen functie
  - Agonistisch gedrag
    - Mengeling van vlucht- en aanvalsgedrag (onzekerheid)
  - Angstgedrag (vluchten)
    - Voorkomen gevaarlijke of dodelijke situaties
  - Agressiegedrag (aanval)
    - Hulpmiddel om bepaald doel te bereiken

KK1 Gedragssystemen

- Exploratiegedrag
  - Informatie omgeving opdoen (veiligheid, voedsel, drinken, rustplaats)
- Spelgedrag
  - Motorische coördinatie, oefenen spieren, bevestigen sociale banden, aftasten sterkte, bepalen dominantie positie
- Voedselverwervingsgedrag
  - Eten (prooi jagen), drinken
- Voortplantingsgedrag
  - Instandhouding soort

KK1 Gedragssystemen

- Zelfverzorgingsgedrag
  - Vacht, verwondingen, parasieten, pijn, jeuk
- Slaap- en rustgedrag
  - Uitrusten, herstel
- Territoriumgedrag
  - Verdedigen van het “eigen” gebied
- Uitscheidingsgedrag
  - Urineren en ontlasten

KK1 Gedragshandelingen

- Ambivalent gedrag
  - Wisselen tussen gedragssystemen
    - Oren hoog, staart laag
- Omrichten
  - Gedrag wordt op iets anders uitgeleefd
- Overspronggedrag
  - Hond gaat plotseling iets anders doen
    - Schudden, geeuwen, krabben, plassen
    - Conflict vermijden

Probleem gedrag - Ongewenst gedrag

- Gedragsafwijking (probleemgedrag)
  - Gedrag dat eigenaar/omgeving als een probleem ervaart
- “Afwijking” afhankelijk van
  - Verwachting t.a.v. dier
  - Rasspecifieke gedragskenmerken
  - Zakelijke relatie (fok, show, werk)
  - Emotionele band met hond
    - Hond is geen mens
- Beter om te spreken van ongewenst gedrag

Ongewenst gedrag

- Gedrag bepaald door 3 factoren:
  - Genetische factoren
    - Angst, agressie, psychische ongevoeligheid
  - Fysieke oorzaken
    - Verwondingen, hormonen, voedselstoornis, stofwisselingsstoornis, ouderdom, hersenbeschadiging
  - Milieu invloeden
    - Geen of te weinig prikkels, verkeerde prikkels
- Ongewenst gedrag vaak combinatie van oorzaken

Tekenen onvoldoende leiderschap

- Altijd trekken aan de lijn, zelf richting bepalen
- Niet laten betasten
- Niet laten verzorgen
  - borstelen, nagels knippen, gebit bekijken
- Vragen om aandacht, zin doordrijven
  - Bepalen wanneer het etenstijd is, wanneer er gespeeld wordt
- Opdringerig bedelen

Tekenen onvoldoende leiderschap

- Bewaken van voorwerpen, mensen of territorium
- Niet van bank, stoel of bed af willen komen
- Niet luisteren
- Treuzelen, langzaam acties
- Rijden op mensen of dieren

Ongewenst gedrag

- Heel subjectief
  - Wat de een als ongewenst ziet, vindt de ander nog heel normaal
- Aanpak
  - Verschilt per probleem en per hond
  - Duidelijkheid en consequent gedrag in gehele roedel
  - Gedragsdeskundige
- Oorzaak moet worden aangepakt
  - Hond herhaalt gedrag dat hem voordeel oplevert

Mens als roedelleider

- Duidelijke leider zijn (autoritair)
- Zelf initiatief nemen, niet de hond
- Opdrachten moeten altijd en helemaal uitgevoerd worden
- Beloning is de beste leermeester
- Consequent: iets mag altijd of iets mag nooit!
- Stem & houding, dreiggedrag, op grond duwen, omleggen
- Direct straffen, nooit later

KK1 Specifieke vormen

▪ Voortplantingsgedrag

- Teef

- 2 x jaar loops, wil weglopen om reu te zoeken
- Na dekking door hormonale veranderingen ander gedrag
- Nestelgedrag
- Verzorgingsdrift voor pups
- Schijnzwangerschap

- Reu

- Verandering gedrag na dekking
- Afhankelijk relatie baas

KK1 Specifieke vormen

▪ Pup problemen

- Zindelijkheid
- Alleen zijn
- Slopen
- Gezag problemen

KK1 Specifieke vormen

- Territoriumgedrag
  - Huis en tuin
  - Auto
  - Uitlaatgebied
  - Wandelen aan de riem
  - Mand
  - Bek

KK1 Specifieke vormen

- Weglopen
  - Meestal niet ver
  - Andere kant oplopen, hurken
  - Niet straffen bij komen
  - Riem, komen op bevel oefenen
  - Uitzonderingen: jagen, loopsheid, schrik (pup!)

KK1 Specifieke vormen

▪ Eten

- Eten in volgorde dominantie?
- Rust, apart eten
- Eten verstoppen
- Gras, drek of vreemde zaken eten

▪ Ontlasting

- Graag op vaste plaatsen
  - Goot makkelijk aan te leren
- Op commando

KK1 Specifieke vormen

▪ Drekgrollen

- Camoufleren van geuren
- Goed gevoel op huid/vacht
- Belangstelling roedel oproepen

KK1 Geheugen

- Drie soorten geheugen
  - Ultra-korte termijn geheugen
    - Seconden tot enkele minuten
  - Korte termijn geheugen
    - 30 – 60 minuten
  - Lange termijn geheugen (*belangrijke zaken*)
- Hond slecht (ultra-)korte termijn geheugen
  - Straffen achteraf heeft geen zin
- Oefeningen ⇨ lange termijn geheugen
  - Stimuleren met beloning

KK1 Socialisatie

- Het proces waarbij een jong dier het juiste sociale gedrag ten opzichte van soort- (en roedel-) genoten en omgeving leert ontwikkelen
- Heel belangrijk, bepaalt basis voor verdere leven
- Belangrijk deel ligt bij moeder en fokker

KK1 Levensfasen

- Neonatale fase *0-2 weken*
- Overgangsperiode *2-3 weken*
- Socialisatieperiode *3-12 weken*
- Jeugdperiode *3-6 maanden*
- Adolescentie *6-12/18 maanden*
- Volwassenheid *> 18 maanden*
- Ouderdomsperiode

KK1 Ontwikkelingsstadia 1

- 0-2 weken **Slaap- en eetfase**
(neonatale fase, vegetatieve fase)
  - Blind en doof
  - Volledig afhankelijk van moeder
    - Voedsel (tepel zoeken (geur, warmte?), melktrappen)
    - Ontlasten (likken buik door moeder)
  - Slapen
  - Warmte (contact liggen)
  - Kan geur, warmte, aanraking en pijn waarnemen
    - Eerste socialisatie

KK1 Ontwikkelingsstadia 2

- **2-3 weken** Overgangsperiode
  - Ogen gaan open, gezichtsvermogen gaat zich ontwikkelen
  - Oren gaan open, reactie op geluid
  - Tandjes gaan doorkomen
  - Verbetering algehele coördinatie
  - Proberen te “lopen”
  - Leervermogen
  - Eigen wil, zelfstandiger, “spelen”

KK1 Ontwikkelingsstadia 3

- **3-12 weken** Socialisatie periode
  - Belangrijkste periode
  - Contact met honden, mensen, buitenwereld
  - Vormt basis voor de toekomst
    - Leert te overleven
    - Weinig prikkels → achterstand, moeilijk in te halen
  - Op te delen in 3 fases
    - 3 tot 5 weken
    - 5 tot 8 weken
    - 8 tot 12 weken

Ontwikkelingsstadia 4

- **3-5 weken Socialisatie periode eerste fase**
  - Zintuigen beter ontwikkeld, betere reactie op prikkels
    - Moeder gromt tegen pups
  - Overgang vast(er) voedsel
    - Mondhoek likken, opbraken voedsel
  - Spelletjes - rangorde, paringsgedrag (dominantie)
    - Doodschudden, bijtdrempel
  - Pup nieuwsgierig en open voor alles
    - Gebruik van maken

Ontwikkelingsstadia 5

- **5-8 weken Socialisatie periode tweede fase**
  - Moeder minder belangrijk, onafhankelijker
  - Omgeving en soortgenoten hebben interesse
  - Expressief (gezichtsuitdrukking, oorstand)
  - Machtsverhoudingen in nest vastgelegd
  - Baas moet baas worden
  - 7-8 weken goede leeftijd voor nieuwe eigenaar

Ontwikkelingsstadia 6

- 8-12 weken **Socialisatie periode derde fase**
  - Gedrag ontwikkelt zich
  - “Will to please”
    - Mensen naar de zin maken
  - Rangorde bepaling in roedel
    - Spelletjes (met mensen), niet bijten
  - Baas moet baas worden
  - In aanvang nieuwsgierig en open, dan terughoudend tot angstig voor onbekende zaken.
    - Socialisatie wordt dan moeilijker

Ontwikkelingsstadia 7

- 3-6 maanden **Jeugd periode**
  - Volwassen gedragingen aanwezig, worden uitontwikkeld
  - Positie voornamelijk bepaald (rust in groep)
  - Soms greep naar de macht
    - Pup zelfbewuster
    - Zoekt goede positie
    - Probeert leider uit (vraagt om leiderschap)
    - Bepalend voor verdere huissituatie
  - Groei naar puberteit
  - Aanvang training

Ontwikkelingsstadia 8

- 6-12/18 maanden **Adolescentie**
  - Onafhankelijker
    - Uitdagend gedrag naar baas
  - Geslachtsrijpheid
  - Territoriaal gedrag
  - Moeilijke periode
    - Puberteit

Ontwikkelingsstadia 9

- 12/18 maanden en ouder **Volwassenheid**
  - Fysiek volwassen
    - Uitzwaren
  - Karakter gevormd
    - Doorontwikkeling tot ± 3 jaar
    - Blijven trainen
- **Ouderdomsperiode**
  - Lichamelijke gebreken → gedragsveranderingen
  - Lichamelijk en geestelijk blijven activeren

KK1 Neotenie

- Functioneel jeugdgedrag dat bij volwassen honden nog voorkomt
  - Mondhoek likken
  - Contact liggen
  - Melktrappen (pootjes geven)
- Gevolg van domesticatie

KK1 Invloed omgeving

- Vanaf moment geboorte t/m einde heeft de omgeving invloed op de ontwikkeling van het gedrag
- Belangrijk daarbij zijn:
  - Gedrag moeder
  - Sociaal contact met nestgenoten
  - Sociaal contact met derden
  - Positieve en negatieve ervaringen gedurende hele leven

KK1 Testen van gedrag

- Doel natuurlijke aanleg (*geërfde gedragspatroon*) te weten komen, zonder speciale training
- Onderdelen
  - Sociaal gedrag t.o.v. mensen (en honden)
  - Gedrag t.a.v. optische en akoestische prikkels
  - Ander gedrag, bijv. neiging tot verdediging van baas
- Grondslagen karakter wordt bepaald
  - vriendelijk, rustig, angstig, bijtdrempel, stabiel
- Kan op verschillende leeftijden plaats vinden

KK1 MAG test

- **M**aatschappelijk **A**anvaardbaar **G**edrag
- Afgeleid van agressietest (te lang, te veel stress)
- Standaard inventarisatie per ras
- Wetenschappelijk gevalideerd (RUU)
- Vaste regels, voor alle rassen gelijk
- Extremen uitfilteren
  - Angst, paniek, agressie
- Voortdurend geëvalueerd
  - Dreigen geen verband met bijten

KK1 MAG test

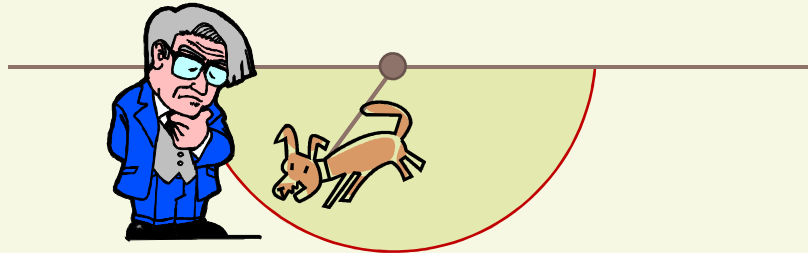
- Totaal: 16 testonderdelen waarvan 8 met begeleider en 8 zonder begeleider
  - 11 vanuit de Agressietest
- Duur per testonderdeel 20 seconden
- Totale duur: ongeveer 10-15 minuten
- Alle tests worden buiten uitgevoerd
- De MAG test is voor alle rassen gelijk
  - Grootte kat verschillend

KK1 MAG test

- Twee erkende gedragskeurmeesters
- Test op video opgenomen
- Eigen onderdelen kunnen toegevoegd worden
- Tijdens test alleen geobserveerd
  - Reacties hond genoteerd (Staartdracht, oren, lichaamshouding, tongelen, hijgen, etc.)
- Na test observaties vertaald in gedragshandelingen
  - Ras specifieke normering

KK1 MAG test

- Geen direct contact tussen helpers en hond

KK1 Onderdelen MAG test

- Met begeleider, vanaf 2 aan flexilijn
  - Vriendelijke kennismaking - 20 sec., kunsthand
  - Witte lap - 10 sec. beweging, 10 sec. kijken
  - Kat - 10 sec. alleen, 10 sec. met baas
  - Toeter - 10 sec. alleen, 10 sec. met baas
  - Blikken - 10 sec. alleen, 10 sec. met baas
  - Insluiting - 3 personen, 10 sec.
  - Insluiting snel – 3 personen, 10 sec.

Onderdelen MAG test

- Zonder begeleider, vast aan hek, cirkel
  - Stimulus hond - 20 sec., ander ras, zelfde sexe
  - Vriendelijke benadering - 20 sec., kunsthand
  - Bel - 20 sec.
  - Paraplu - 20 sec.
  - Pop slede - 20 sec. in cirkel
  - Pop stok - 20 sec.
  - Fixerende benadering – 20 sec.
  - Vriendelijke benadering – 20 sec., kunsthand
  - Geleider met pop

Einde

Gedrag

